

Rus. браздá „brazda“ in браздá „brzda“

Homonimno rus. браздá različnega porekla je v obojnem pomenu ne prvotno rusko, temveč cerkvenoslovansko, ruski le knjižno in že zastarelo. V prvem pomenu je brati izraz, n. pr. pri Puškinu v romanu v verzih „Jevgenij Onegin“, Бразды пушистые взрываая — Летит кибитка удалая. Domača ruska fonetična oblika je борздá, a splošna predpraslovanska *borzdá. V drugem pomenu, n. pr. pri Puškinu v drami „Boris Godunov“, Так борзый конь грызет свои бразды, a zlasti v rabi plurala tantum v zvezi бразды правления v smislu правительственная власть, управление, pa je v fonetični pisavi zbog akanja za броздá, plur. брозды, kakor n. pr. калáч за колáч i. pod., verjetno tudi pod vplivom prve besede. Ruskocerkvenoslovansko броздá je nastalo po ruskem izgovoru iz бръзда (prim. lit. bruzduklas „uzda“), kar je bila starocerkvenoslovanska beseda in je prešla s cerkvenoslovanskimi teksti tudi v Rusijo. V starocerkvenoslovansčini jo beremo v Sinajskem psalterju ps XXXI 9 Не еждѣте ꙗко конь и мѣськѣ имѣже ꙗкѣтъ разоумѣ : Бръздами и оудзож члѣсти ихъ еастѣгнѣши : Не приежажѣмъ сѣмъ къ тѣмъ : Zanimivo je, da se ta beseda nahaja sicer poleg mrus. dial. броздá (nčes. *brzda* „zavora“ je tehnološki termin novejšega datuma) le še v slovenskem jeziku *brzda*, glagol *brzdati* i. dr. S tem pojasnilom naj se izpopolni str. 110, drugi odstavek v moji knjigi „Ruski jezik v poljudnoznanstveni luči“ (V Ljubljani 1946), kjer je to opuščeno in zato nejasno.

R. Nahtigal

O imenu Косѣль

Bratislavski slavist-slovakist Ján Stanislav se je v svojem delu „Slovenský juh v stredoveku II. diel“, str. 262—3 (Turčiansky Sv. Martin 1948, Spisy jazyko-vedného odboru Matice slovenskej, seria B, sväzok 2) dotaknil razlage imena panonskoslovenskega kneza *Kocelja*, ki ga izvaja iz podstave *kočv* „maček“, pa mu je ista podlaga kakor pri tvorbi čes.-slovaš. *kocour* — *kocúr* (preko fem. *kot-ja). Pri tem pravi: „Obecné meno *kocel*, *kocel'* existuje u Slovanov ... dodnes. Pravda, dnes má prenesený význam ... v sloven. slovo *kocúr*, *kocúre* môže značiť aj „odpadky dreva“ ...; pri rúbaní stromov povie sa na nepekné kusy, všelijaké nedorastené alebo odpadkové ...“. Kot paralelo navaja lat. *Catulus*, *Catilina*. Mogel bi pa iz Gebauerjevega staročeškega slovarja po urbarju iz l. 1410 navesti ime *Martinus Koczur* in slovenski priimek *Maček*. Moja izvajanja v razpravi „O imenu panonskoslovenskega kneza *Kocelja*“ (Slovenski jezik 1939, II 1—14) o starovisokomem poreklu imena zavrača. Za tako poreklo in obratno so primeri. Tu naj mimogrede omenim, da je bil *Koceljev* oče *Pribina* l. 833 ali kmalu potem predstavljen bavarskemu kralju *Ludviku* in na njegovo zapoved nato poučen v veri in krščen v cerkvi sv. *Martina* v *Traismaueru* (M. Kos, *Conversio Bagoariorum et Carantanorum* str. 73 sl.). Z njim je bil, kakor je mogoče sklepati iz vseh zgodovinskih podatkov, krščen tudi sin *Koselj*, ki je moral biti rojen okoli l. 825 (Fr. Grivec, *Slovenski knez Kocelj* str. 28) in ki ga je oče ob begu iz *Nitre* vzel s seboj. Ob krstu bi mu bilo tedaj okoli osem let.

Kakor je na prvi videz *Stanislavovo* razlaganje prepričljivo, vendar ne velja. Zdi se, da *Stanislav* mojih izvajanj v razpravi ni dobro razumel ali preveč prehitro preletel. Z druge strani je v njegovi beležki s stališča slovenskega jezikoslovja in slovanske filologije vrsta nepravilnih trditvev. Ako je -c- v *Koselj* slovaško iz -tj- (po kaki drugi palatalizaciji ta -c- sploh ni mogoč), potem s tem nimajo nič opraviti od *Stanislava* navedena srbskohrvatska imena *Kocelj* v *Zeti* in *Šumadiji*, *Koceljevići* pri *Dubrovniku*, priimek *Kocelj* v *Dubrovniku* in *Koceljevo* v okolici *Šabca* (ne kakor *Stanislav* piše „drávskeje oblasti“). Dalje navaja *Stanislav* srbskohrvatski izraz *kocelj* različnega pomena. Pri tem je njegova navedba po zagrebškem akademičnem Rječniku *kocel* poleg *kocelj* nepravilna. Prvo je v Rječniku le grafična oblika, saj srb.-hrv. -l na koncu ne more biti, a iz podatkov v Rječniku tudi sledi,

da je predpostavljati *kocel'*. Slovenskih izrazov *kocelj* Stanislav ne omenja, pa tudi ne prihajajo kakor ne srbskohrvatski v poštev. Ustrežajoč češ.-slovaš. *kocour-kocúr* s *-c-* iz *-tj-* bi moralo biti namreč srb.-hrv. *-ć-*, sloven. *-č-*.

Kar se tiče sufiksa *-bl'č*, je ta, kakor misli Stanislav, sklicevaje se na K. Brugmanna Grundriss II 1, str. 368 in W. Schulze „Zum idg. *l*-Suffix“ (Zbornik u slavu V. Jagića, Berlin 1908, str. 343 sl.), identičen z *-bl'č*. To pa je s stališča slovanskega jezikoslovja, slovanske besedotvoritve povsem napačno. Tvorbe kakor *orb'č*, *kozbl'č*, *pětbl'č* i. pod. niso imele nikdar in nikjer poleg sebe dublete z *-bl'č*. Ako jaz v razpravi omenjam iz staroruskih tekstov Коцѣла poleg Коцѣла, ne navajam tega kot besedotvorno dubleto, temveč — tega ni Stanislav razumel — kot pisarsko analogijo, to se pravi, da je ruski pisec pri njemu neumevnem imenu zamenjal sufiks *-bl'č* z znanim mu iz svojih besed sufiksom *-bl'č*. To je s slovansko filološko analizo lahko ugotoviti in to pojasnjeno v razpravi. V nekem poznejšem ruskem tekstu stoji celo potrjeno Коцѣла.

K primerom kakor *orb'č* i. pod. dodaja Stanislav še slovaš. *vrábel'*, (mestno ime *Vrábel'*, priimek *Vrábel'*), polj. *wróbel* „iz praslovan. **vorbb'č*“ in slovaš. *sysel'*, češ. *sysel*. Po Miklošičevem etimološkem slovarju je tudi sloven. *vrabelj* (po Pletrešniku severnovzhodno), luž. *vrobł* — *roběl'*, polab. vrbli plur., a po Brücknerjevem etimološkem slovarju poljskega jezika polj. *suseł* in po I. Sreznjevskega Материалы для словаря древнерусскаго языка strus. ссѣла (v Ipatjevskem rokopisu staroruskega letopisa), sed. сѣлик. Razen tega je s membe vredno, da navaja Fr. Kott v češko-nemškem slovarju „*vrabel*, *bta.* m. = *vrabec*. Na Slov. a ve Slez.“ Natisnjeno je s poljskim znakom velarnega *ł*. Jasno je, da so v navedenem gradivu poleg starejših sekundarne oblike. Očividno je to za sedanje polj. *wróbel* poleg starejšega *wróbl'*, kakor je to razvideti iz Brücknerjevega slovarja in iz historične fonetike poljskega jezika J. Rozwadowskega v zborniški „Gramatyka języka polskiego“ krakovske akademije znanosti (W Krakowie 1923, str. 199: „st. *wróbl* . . . dzisiaj przeważnie *wróbel*“). To se popolnoma strinja s sufiksarno tvorbo lit. *žvirblis*. Sufiks je torej tukaj bil *-lb* in ne *-bl'č*. Mislim, da samo po sebi umevno velja isto za oblike sosednih slovanskih jezikov ali narečij in da ni potrebno to dalje podrobneje dokazovati. Ravno tako pa tudi pri drugem izrazu češ. *sysel* sosedno polj. *suseł* s trdim *s*, strus. ссѣла kaže na velarnost sufiksa *-č'č*. V slovaščini, kjer so nedvomno tudi dialektične razlike, so oblike, navedene od Stanislava, sekundarne.

Miklošič v svojem znamenitem in še vedno temeljnem delu „Die Bildung der slavischen Personennamen“ (Denkschriften filozofsko-historičnega razreda dunajske akademije znanosti X 6, 8 sl.) ne pozna sufiksa *-bl'č*. Poteg tega so osebna imena pri njem izvedena od imen sledečih živali: *zvěř*, *bobří*, *bílčela*, *vepří*, *gavranů*, *golábi*, *grůlica*, *zmij*, *kava-čava* (corvus monedula), *košuta*, *kraguj*, *kuna*, *mrena* (cyprinus barbuis), *orlů*, *oslů*, *pavů* — *paunů*, *půtaků*, *svinija*, *sokolů*, *srůnků*, *turů*, *čaja* (vanellus), *šteně* (catulus), *ježí*, *qží*, *qřva* in najčešče *vlůků*. Imen *kotě* ali **mačb'č* ni, kar prihaja v poštev, ker sloni Miklošičevo gradivo na virih starejših dob. Pozornost vzbuja „*šteně* catulus“, sloven. ščeně, z navedbo imena (str. 116) rus. щеня iz poznejšega ruskega letopisa, kar je jasno pejorativen naziv (prim. sed. rus. щенок ali сукин сын). Tu bi omenil, da so se z imeni živali označevali (večkrat zasmehujoče) narodi, pa imamo več takih popisov narodov v cerkveni slovanščini raznih recenzij, n. pr. v srbsko-cerkvenoslovanskem rokopisu s konca XIV. ali začetka XV. stol., prepisu seveda starejšega (prim. P. Šafařík, Slovenské starožitnosti v zbranih spisih II 732 sl.), kjer stoji med drugim: . . . рѹсѣнѣ вѣдра . лѣтѣнѣ тѹрѣ . балгарѣнѣ емѣ . вадѹ котѣ . срдѣнѣ вѣлкѣ . вѣгрѣнѣ рѣск . . . нѣмѣнѣ сѣрка . . . Neposebno odlikujoče ime *котка* „*mačka*“ je pridano Lahu, kar se tudi sicer še dandanes veže. Tako je tudi že brez ozira na besedotvorne razloge skrajno neverjetno, da bi bil knezov sin dobil ime po mačku, enako nem. *Kätzlein*, in ga še kot odrasel mož-knez imel. Besedotvorno pa sufiksa *-bl'č* v starejši slovanščini in zlasti še v severni slovanščini tako rekoč sploh ni. Miklošič in Vondrák v oddelku v besedotvoritvi svojih primerjalnih slovanskih slovnice poznata le *obidbl'č* kot nomen agens „qui iniuriam infert“ iz staroruskega komentiranega apostola iz l. 1220. V svoji razpravi (str. 11 sl.) sem pokazal, kako se je sufiks *-lj* na jugu, zlasti v slovenščini, po

vplivu nemščine razširil in postal naravnost produktiven, a nima s staroslovenskimi razmerami nič opraviti s izjemo primerov s sekundarnim fonetičnim razvojem, kakor *kašalj* iz *kaš'b* in to iz **kuos-ljo-*, i. pod

Na podlagi vsega rečenega ne morem tedaj smatrati svoja izvajanja v razpravi za ovržena po Stanislavu, nasprotno so z njegovimi s stališča slovanske filologije in slovanskega jezikoslovja celo dalje podprta. Edina rešitev slovanskosti imena *Kocbl'b* bi bila veza s tvorbo in imenom *kocěň* (prvotno v pomenu nečesa trdega pri rastlinah kakor *storž*), kjer more biti *-c-* produkt druge regresivne palatalizacije (glej v moji razpravi str. 8). Z naslonitvijo na to bi bil s sufiksom *-bl'b* tvorjen deminutiv; vendar je takšno tvorbo s tem sufiksom za tako staro dobo kakor IX. stol. težko predpolagati.

Ljubljana 15. septembra 1949

R. Nahtigal

Trubarjevo *od mladju* „a puero“

Pleteršnikov Slovar ima s. v. *mlad* zabeležene izraze *od mladih let*, *od mladih nog*, *iz mlada* in *iz mladega* za „von Jugend auf“ in v oklepaju dodaja „pomni: *od mladju* Trub.“ Dočim so oni izrazi v oblikoslovnem pomenu popolnoma jasni, pa *od mladju* z istim predlogom, ki zahteva roditeljski, ni, kajti kako naj bi se glasil imenovalnik; tudi če bi kdo mislil na tvorbo *mladije*, ne more pričakovati v rod. končnice *-u*, ki je lastna le določenim moškim *o*-jevskim osnovam, ki so to končnico nekdanjih *u*-jevskih osnov mogle sprejeti za svojo. Tudi če bi sprejeli občno ime *mladije*, bi se mogel njegov roditeljski glasiti le *mládija* ali *mladijá* (kakor imamo dial. še *veseljá*, *rojstvá*). Predlog *od* pa nas vendarle sili k roditeljski. Trubar piše zgornji izraz: *od mladju* K 50: 3, 75; A 50: 1; K 55: M 6a; T 57: 351, 419; Reg. 58: D III a; X I a; X I b; X II a; Art. 5 a; CO: 71 b, 72 a, 75 a, 98 a, 138 a; Pa. 106 a; Pav. 56 a, 70 a; Kat. 75: 35, 304, 309, 346, 348, 358, 525; T 82 I. 3; samo enkrat berem *od mladu* v Reg. 50: X II a, kar je očitno tiskarska pomota. Nikdar ne beremo *od mladju*, kakor bi Trubar vsaj kdaj napisal za govorjeno *od mladju*; takšen zapisek že po grafiji ne ustreza Trubarjevemu zapiskom, ki jih je treba brati: *od mladju*. Ta izraz predstavlja isto, kar pri Megiserju Dict. napisano *od mladesnogu* „von kindswesen auf“ T 3 b. Tu vidimo, da se predlog *od* veže z gen. duala *nogu* ter ustreza po smislu današnjemu *od mladih nog*; *mlades-* pa je spet nerazumljivo. Vendar pa nam ta edini zapisek raztolmači Trub. *od mladju* s tem, da nam pove, da je ta izraz že okrajšan iz prvotnega *od mladju nogu*, kjer je *mladju* za Trubarjev govor pričakovana določna oblika dualnega roditeljskega k *mlad*: *mláduju*; njen posttonični *u*, v vsi zvezi najšibkeje artikularan, je že reduciran (v neposredni sosesčini je še sonornik *-j-*; gl. Ramovš JA 37. 328; Kratka zgod. I. 228) kakor pri *vergo* K 50: 14, 15, 157, 158, 159, 160, 161 itd. iz *vérujo*. Dočim so nam v pronomalni sklanji vsaj delno ohranjeni dualni roditeljski (pri Trub. *nju*; dial. *njiu*, *ju*, *njuju*; *tyu*, *letyu*, dalje še *dueyu*), ima slovenska sestavljena sklanja povsod in že zgodaj v dualu samo množinske oblike. Trubarjevo *od mladju (nogu)* predstavlja zato redko starino, sprva zaradi opuščene *nogu* nerazumljivo; tudi izgovor izraza je zdaj jasen; *od mláduju* (z dolgim rastočim poudarkom na osnovi, ki odgovarja novemu akutu, nastalem po metatoniji v oblikah sestavljene sklanje). Druga starina je dualni roditeljski *nogu, v Trubarjevem izrazu sicer že opuščeni, ali pri Megiserju še ohranjeni; znan nam je še iz rezijanskega narečja *nuhú* (Baudouin de Courtenay, Opyt 77); njegova akcentuacija se ujema s slovenskim *nogú*, češ. *nohou* in štok. *nôglj*. Ostane samo še vprašanje, kaj pomeni *mlades-* v enkratnem Megiserjevem zapisku; najbolj verjetna se nam že zaradi zveze s Trubarjevimi *od mláduju (nogu)* zdi misel, da je *mlades-* tiskarska pomota za *mladiu-*; možno je še — ker vemo, da je Megiser tu in tam črpal iz vzhodnih, štajerskih narečij — da je pomešal dva izraza z istim pomenom: *od mladezni* in zgoraj navedenega.

F. Ramovš